

Андрій НИСКОГУЗ

Я – не професійний критик чи цензор, ані тим більше - знавець творчості Дж. Оруела. Його найвідоміший твір – роман-антиутопія «1984» входить до переліку світової класики. Зокрема, згідно результатів опитування, проведеного в Британії видавництвом TheFolioSociety, шедевр красного письменства «1984» увійшов до ТОП-10 найвідоміших книжок світу. Однак існує багато чудових літературних витворів, й виникає закономірне питання: чому саме на романі Оруела, написаному більш, ніж півстоліття тому, я вирішив зосередити свою увагу й запропонувати його всім глибоко мислячим людям як твір, який слід обов'язково прочитати. На це запитання й постараюсь відповісти у цій статті.

Передовсім, необхідно коротко ознайомитися зі змістом роману. Автор завершив писати антиутопію в 1948 році, події ж розгортаються в недалекому «майбутньому» (звичайно, в перспективі щодо часового простору письменника) 1984 році. У центрі – постать головного героя Вінстона Сміта, що живе в Лондоні в одній з провінцій т.зв. тоталітарної супердержави Океанії. В цій супердержаві панує абсолютний контроль над усіма громадянами, все, абсолютно все, життя кожного проходить під пильним поглядом Старшого Брата (вождя Океанії), обличчя якого зображене на плакатах, що скрізь і всюди розвішані. Три гасла Партії, які усюди зображаються: «ВІЙНА – ЦЕ МИР, СВОБОДА – ЦЕ РАБСТВО, НЕЗНАННЯ – ЦЕ СИЛА».

Навіть думка, яка суперечить ідеології т.зв. Ангсоцу (англійського соціалізму), вважається думкозлочинном і підлягає суворому покаранню, найчастіше - стратою. Справжня історія спотворена, а замість неї Партія незліченну кількість разів її переписує таким чином, щоб вона відповідала ідеям Ангсоцу. Вкорінені у віках здорові сімейні стосунки профануються. Ба більше, мова штучно втискається у вузькі рамки ідеології шляхом знищення слів так, щоб взагалі було неможливо з допомогою мови висловити чи подумати щось суперечне тоталітарній системі, яка є своєрідною алюзією на СРСР.

Більше про твір можете дізнатись в Інтернеті або ж читаючи друковане видання. Для нас же головним є те, що у «1984» представлено Вінстона Сміта, члена зовнішньої партії, який попри тотальний контроль Партії, затуманеність переважної більшості населення Океанії абсурдними, жахливими й примітивними ідеологемами залишається вірним здоровому глузду й наважується плисти проти течії, хоча й чудово розуміє, що це протиставлення загальноприйнятим устоям коштуватиме йому життя. Отож Сміт починає

свій герць. «І як же?» – питаєте, либонь. Дуже просто! Хоча й потай, але все-таки Вінстон починає жити не за принципами ідеології, але звичайним життям, яким, за його фрагментарними спогадами, жили всі люди кількадесят років перед тим, коли ще до влади не прийшов Старший Брат і не було Океанії, а старий добрий Лондон, Англія зі звичним для нас ритмом життя. Йому й так вже нічого втратити: вчинивши думкою злочин, він вже ставав, наче мерцем, питанням було лише, коли Поліція Думок схопить його й доправить до т.зв. Міністерства Любові, де катували «відступників». Ті, хто потрапляв до Міністерства, щезав, як правило, раз і назавжди. Вінстон Сміт зустрічає однопумця Джулію, яка разом із ним вирішує виступити проти Партії. Історія кохання як протест проти холоднокривної системи Партії займає великий шмат книги. Неморальність героїв - співжиття Сміта з Джулією, перед тим одруженого з такою собі Кетрін, - є безперечна і не може стати для свідомого християнина взірцем для наслідування, але тут для нас головним є сам факт опору й відчайдушної боротьби, а щонайважливіше - спільної й до певної лише, на жаль, міри вірної. Чому вірної лише до певної міри? Бо в кінці твору обоє були схоплені й запроторені до катівень Міністерства Любові, мордовані, ізольовані одне від одного все-таки «ламаються» й після промивання свідомості визнають свою невдячність перед Старшим Братом і Партією, розкаюються в злочинах, стають байдужими одне до одного, хоча й обіцяли вірність одне одному до кінця.

Коли Дж. Оруел писав роман, в образі Старшого Брата і Океанії, швидше за все, мав на увазі Сталіна та, власне, сталінський режим. Читаючи роман сьогодні, кожен українець може провести паралель між Старшим Братом, Океанією й Ангсоцом з одного боку та Путіним, путінівським режимом та «руськиміром» з іншого. Що вже й говорити про багаторазове переписування літописів нашої історії, починаючи від Катерини II до радянської пропаганди. Та й взагалі месіанські претензії «руського міра», просякнутого наскрізь брехнею та міфами, дуже безпосередньо нагадують оруелівський світ обману, всюдисущої пропаганди й сліпого культу Старшого Брата. В романі, зокрема, йдеться про актуальну для нас тему війни. У «1984» світ поділений між трьома супердержавами (власне, Океанією, Євразією та Остазією), які ведуть між собою безперервну війну, однак ідеологічно є, по суті, близнюками. Такий військовий стан вигідний для кожної зі сторін, бо тримає у напрузі громадян кожної з населення тоталітарних систем, а також дозволяє тримати в темряві неосвіченості абсолютну більшість пролів (пролетарів), що склали основну масу населення й партійцями взагалі прирівнювались до тварин. Поглянувши на сучасну ситуацію війни, бачимо, що більшість державних верхівок починаючи від США й завершуючи ЄС, прекрасно усвідомлюючи ницу й нахабну агресію московської орди та їхніх запродавців-манкуртів, продовжує вдавати, наче б «турбується», але насправді не піде на жодні реальні кроки допомоги Україні, поки це не зачепить безпосередньо інтересів кожної з держав.

Можна й далі проводити певні паралелі між оруелівським вигаданим, але таким актуальним, світом і світом нашим, в якому тут і тепер ми живемо і дихаємо. Та, як на

мене, проведених паралелей достатньо, щоб усвідомити, що ми перебуваємо в ситуації аналогічній до тої, в якій опинився Вінстон Сміт. І перед нами, як і перед ним тоді, постає проблема, як діяти, що чинити, аби врятувати ситуацію, не допустити загибелі тих, хто поруч, відстояти державну незалежність.

Можемо аналогічно до головного героя з мужністю боротися до останнього. В цьому нелегкому протистоянні, попри надлюдську витривалість й наполегливість, Вінстон Сміт зазнає фіаско, ба більше, переходить на бік тої, воістину, диявольської системи, проти якої перед тим так мужньо боровся. В чому ж проблема? Невже зло восторжествує? Невже й ми зламаємось, навіть докладаючи титанічних зусиль для перемоги добра, справедливості, свободи й здорового глузду? Відповім однозначно: «Ні! Можемо перемогти й подолати "непереможне" зло». Відповідь ця не просто моя власна амбіція, але є твердженням опертим на авторитет Св.Письма, де Бог Ягве неодноразово нагадує своєму вибраному народові, що, власне, Він Сам є несхитною опорою й твердинею, опершись на котру Ізраїль успішно відкине навалу зовнішніх ворогів та недругів (чи то Єгипту, чи ханаанян, чи то селевкидів). Читаємо Книгу Псалмів і зустрічаємо слова запоруки перемоги для всіх, хто уповає на Господа й залишається вірним йому до кінця: «Господь – моє світло й моє спасіння: кого маю боятись? Господь – мого життя твердиня: кого маю страхатись?» (Пс.27,1). Або ж слова: «Нехай і облогою стануть проти мене, не настрашиться моє серце; нехай і війна настане проти мене, навіть тоді буду я уповати» (Пс. 27, 3).

Коли Вінстона Сміта на допиті кат О'Брайєн спитав, чи вірить той у Бога, в'язень відповідає, що не вірить. Ця відповідь головного героя пояснює його ж таки поразку. Вінстон опирався на все, що завгодно: власні сили, «любов» до незіпсутих ідеологією пролів, власну свідомість. Він, подиву гідно, стійко тримався, але, врешті, програв. Ось нам відповідь на те, що станеться остаточно з нами, із нашою нацією, коли ми опиратимемось виключно на сильних світу цього, на власні сили, а чи, навіть гірше того, пасивно чекатимемо допомоги від Америки, ЄС і НАТО, при цьому забуваючи про Бога. Аналогічно до Вінстона Сміта, ми просто програємо, змарнуємо себе і тих, кого маємо вберегти. Безперечно, вище наведені твердження не мають нас навести на думки, що потрібно тут же й одразу зректися всіх суто земних засобів боротьби – зброї, політики, наукового прогресу тощо. Хочу тільки підкреслити, що упованням лише на природні сили та міць, розум та хитрість без жодної надії на всемогутнього Бога та його промисел ми зводимось до рівня того ж таки ворога, а тому ризикуємо самі заразитись його ж злобою та ненавистю. Так вчинивши, самі стаємо злом не меншим від першого. Тут добре видно, якою слабкою є людина, для якої критерієм й орієнтиром є чи то вона сама, чи то гроші, чи то розум, але тільки не Всемогутній.

На завершення не бажаю додавати нічого свого. Сказано, либонь, від мене вже й без

того забагато. Тільки на думку приходять слова з псалма, що співається на Вечірні: «Очі мої підводжу я вгору, звідки прийде моя допомога? Допомога моя від Господа, що створив небо і землю» (Пс. 121, 1-2).

Андрій НИСКОГУЗА «Війна – це мир, свобода – це рабство, незнання – це сила»//СЛОВО № 1 (61) 2015